

MARKKU ROINILA

Unien mestariteokset

Johdanto G. W. Leibnizin uni-katkelmaan

Katkelma *unista* (De somnio et vigilia, 1669–kesä 1670) kuuluu osana Leibnizin nuoruuden suurteokseen, joka tunnetaan nimellä *Demonstrationes catholicae* (Yleiset todistukset). Tämä toteutumatta jäänyt valtava projekti oli filosofis-teologinen teos, joka koostuu pienemmistä tutkimuksista. Yksi teoksen suunnitelmista sisälsi seuraavat osat: 1. filosofinen johdanto, 2. Jumalan olemassaolon todistus, 3. sielun kuolemattomuuden ja aineettomuuden todistus, 4. kristinuskon mysteerien mahdollisuuden todistus ja 5. kirkon ja *Raamatun* auktoriteetin todistus.¹

Katkelma unista, joka jäi varsin luonnosmaiseksi, oli tarkoitettu kolmanteen osaan; sen tarkoitus oli unien upean rakenteen kautta todistaa sielun kuolemattomuus.² Kuten tekstistä nähdään, unissa voitiin havaita asioita ja näkyjä, jotka tapahtuvat valvetilassa hankalasti tai ei lainkaan. Tämä viittaa Leibnizin mukaan siihen, että voimme arkimaailmasta riippumatta saavuttaa välttämättömiä totuuksia, jotka perustuvat täydelliseen käsitteeseemme.³ Siten unilla on erityinen merkitys myös ihmisen kognitiivisessa elämässä.

Toisaalta Leibniz näyttää kannattavan Descartesin näkemystä *Kuudennessä mietiskelyssä*, jossa hän sanoo, että vain valvetilassa asioiden suhteet ovat asianmukaisia ja unitila on sekava, irrationaalinen sotku. Hän sanoo katkelmassa, että ollessamme valveilla kaikki suuntautuu ainakin implisiittisesti äärimmäiseen päämäärään eli täydellisyys, mutta uneksiassa ei ole yhteyttä asioiden kokonaisuuteen. Leibnizin mukaan herääminen ei ole mitään muuta kuin sitä, että muistaa itsensä (*sich besinnen*) ja yhdistää nykyisen tilansa muuhun elämään. Ratkaiseva tekijä tässä on Descartesin lailla muisti, mutta myös itsetietoisuus. Kun unenpöpperöinen tila kyetään yhdistämään muuhun maailmaan (esimerkiksi siihen, että olen myöhässä tapaamisesta), ollaan valveilla. Siten Leibniz esittää Descartesin tapaan yleiseksi kriteeriksi unen ja valveen erottamiselle sen, että olemme varmoja valvetilasta vain silloin kun muistamme, miten olemme tulleet nykyiseen tilaan ja näemme meille ilmenevien asioiden yhteydet toisiinsa.

Unissa emme ymmärrä näitä yhteyksiä emmekä ole yllättyneitä niiden puutteesta.

Leibniz kommentoi myös Hobbesin huomautusta, jonka mukaan unissa kaikki näyttää ilmenevän ilman arvostelmia tai ihmetystä⁴. Leibnizin vasta-argumentti kuuluu, että arvostelmien tekeminen vaatii muistia ja kun ilmeisestikin teemme arvostelmia tai harkintoja unissamme, se perustuu aikaisempiin kokemuksiimme. Siten arvostelma esiintyy unessa vain, jos se liittyy vaikeutemaan jostakin aiemmasta ajatuksesta, joka nyt palaa uudelleen.

Silti Leibniz ihmettelee, miksi unissa voidaan nähdä helposti ei-luonnollisia asioita kuten lentäviä miehiä, kun taas valveilla niiden kuvittelemisen on paljon työläämpää. Unet tuntuvat olevan jonkinlainen oikotie lennokkaisuun ajatuksiin ja hurjiin visioihin. Hän harmittelee kaikkia niitä upeita tutkielmia, kirjoja ja runoja, jotka jäivät ikuisesti unimaailmaan. Leibniz arvelee, että mielessä on välttämättä oltava jokin arkkitehtoninen tai harmoninen periaate, joka irrotettuna harkinnasta saa ne aikaan. Tällä hän viitanee synnynnäisiin välttämättömiin totuuksiin, vaikka on selvää, että pelkkä ymmärrys ei voi saada aikaan upeita runoja. Tämä aihe jää Leibnizin katkelmassa auki, mutta hän palaa ymmärryksen ja kuvittelukyvyyn väliseen suhteeseen kirjeessään Sophie Charlottelle vuonna 1702.⁵ Jälkimmäisenä hän sanoo vielä, että on löydettävä syy sille, miksi emme muista heräämiskokemuksia unissa, mutta muistamme unen kun heräämme.

Vaikka katkelman pääpaino on mentaalisisessä elämässä, Leibniz keskustelee myös unien hyvinkin fyysisistä aspekteista kuten niin sanotuista märistä unista. Hän kuvaa ilmiön kliinisesti ja kertoo vielä lääkärin vahvistaneen asian. Tämä tuo hyvin esille sen, että Leibniz oli koko uransa kiinnostunut lääketieteestä ja myös kirjoitti siitä paljon.⁶ Ehkä uniin liittyväksi fyysiseksi ilmiöksi voidaan lukea myös hänen taipumuksensa herättää itsensä väkisin räpelöimällä silmiään miellyttävän unen aikana. Veikkaan, että tapa liittyy pikemminkin työnarkomaani Leibnizin omaan työetiikkaan kuin ihmisen normaaliin käytökseen unen aikana.

Viitteet

- 1 Knuutila, Johdanto, teoksessa Leibniz, *Filosofisia tutkielmia*, s. 11. Samasta projektista on suomennettu kirjoitus *Transsubstantiaatiosta*, em. teoksessa, s. 39–44. *Demonstrationes catholicae*-projektista, ks. myös Antognazza, *Leibniz. An Intellectual Biography*, 90–92.
- 2 Leibniz, *Philosophical Papers and letters*, 119. n. 7.
- 3 Vrt. *Metafyysinen tutkimus*, §13 & §30 teoksessa Leibniz, *Filosofisia tutkielmia*, 93–95 & 111–113.
- 4 Hobbesin unia koskevista huomautuksista, ks. Hobbes, *The Elements of Law Natural and Politic*, 27–30.
- 5 En nyt voi perehtyä tarkemmin tähän kiinnostavaan aiheeseen. Olen aiemmin sivunnut sitä artikkelissani ”Kuvittelukyky ja moraalinen valinta Leibnizillä”, *niin & näin* 2/2007, s. 27–31. Leibnizin kirje löytyy teoksesta Leibniz, *Die Philosophischen Schriften VI*, 499–508.
- 6 Leibnizin biologiasta ja lääketieteestä, ks. Smith, *Divine Machines*.

Kirjallisuus

- Antognazza, Maria Rosa, *Leibniz: An Intellectual Biography*, Cambridge University Press, Cambridge 2009.
- Hobbes, Thomas, *The Elements of Law Natural and Politic*. Edited with and Introduction and Notes by J. C. A. Gaskin. Oxford University Press, Oxford 1994.
- Kaukua, Jari & Kukkonen, Taneli, Sense Perception and Self-Awareness: Before and After Avicenna. Teoksessa *Consciousness. From Perception to Reflection in the History of Philosophy*. Toim. Sara Heinämaa, Vili Lähteenmäki & Pauliina Remes. Springer, Dordrecht 2007, 95–119.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, *Filosofisia tutkielmia*, Toim. Tuomo Aho & Markku Roinila, Gaudeamus, Helsinki 2011.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, *Philosophical Papers and Letters. A Selection*. Translated and Edited, with an Introduction by Leroy E. Loemker. Reidel, Dordrecht 1969.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm. *Die philosophischen Schriften VI*. Hrsg. C. I. Gerhardt. Olms, Hildesheim 1978.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, *Sämtliche Schriften und Briefe, Reihe I-VII*. Herausgegeben von der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften und der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Akademie Verlag (A), Berlin 1923.
- Roinila, Markku, Kuvittelukyky ja moraalinen valinta Leibnizillä, *niin & näin* 2/07, 27–31.
- Smith, Justin E. H., *Divine Machines: Leibniz and the Sciences of Life*. Princeton University Press, Princeton 2011.

Elävän Kirjallisuuden Festivaali

15.2.2014

RUUMIS!

Työtä, taidetta, seksiä, väkivaltaa ja provokaatiota.

Runoutta, proosaa, filosofiaa, keskusteluja, työpajoja ja näytteilleasettajia. Mukana mm. Maarit Verronen, Mercedes Bentso, Livia Hekanaho, Irma Perttula ja ”Tom the Movie” -ohjaajat.

Työväenmuseo Werstas, Väinö Linnan aukio, Tampere

Elävän Kirjallisuuden Yhdistys - ELKI ry | www.ekfi.fi | www.facebook.com/ekftampere